

хујемо од старости? Да ли треба да жалимо за младошћу? Да ли старост треба доживљавати као радост или као туговање? Како се одупирети старости? Мушкарци и жене Милана Тодорова су описани као жртве старења, које, пребирући по успоменама, трагају за најбољим годинама својих живота. Та сећања су свакако вредна приче и аутор их врло сугестивно приповеда.

Телефонски именик мртвих претјилајника Милана Тодорова је кохерентна збирка прича уједначеног естетског домета, без и најмањих језичких исклизнућа; тематски, мотивски и стилски добро избрушених елемената, који су чврсто увезани у заокружен наратив. Једна од врлина ове књиге јесте и то што се лако и брзо чита, јер је исписана конвенционалним, реалистичким књижевним поступком, уобичајеним за новинску причу, те ће стога сигурно наћи пут до поштовалаца кратких прозних форми.

Срђан В. ТЕШИН

КАРДИОГРАМ ЛЈУБАВИ И БОЛА

Тања Ступар Трифуновић, *Оћкако сам куйила лабуда*, Архипелаг, Београд 2019

Награда Златни сунцокрет, која је ове године додељена двадесет и трећи пут, у српској књижевности последњих година представља релевантну гаранцију квалитета награђеног дела. Компетентан жири, књижевни квалитети као основна вредносна категорија при избору лауреата, те разумевање за укус како струке, тако и књижевне публике, створили су од овог признања прави печат проверене вредности. Када је оваква награда једној књизи додељена једногласном одлуком жирија, који су чинили Драган Јовановић Данилов, Драган Бабић и Владимир Гвозден као председник, јасно је да та књига по свему заслужује пажњу јавности и рецепцију ширу од ускостручне.

Књижевно дело које је проглашено најбољим на српском говорном подручју у 2019. години, роман *Оћкако сам куйила лабуда* бањалучке књижевнице Тање Ступар Трифуновић (Задар, 1977), према образложењу жирија, „осваја изузетним стилем у којем се мешају исповест, ток свести и форма писма, причајући причу о љубави, болу и потрази за истином, чиме потврђује моћ књижевности да све каже, и да то каже тако да измисли свој језик и своје читаоце”.

Наслов-реченица, позајмљен из *Вайџри* Маргерит Јурсенар, на трагу је ранијих креативних наслова књига ове ауторке. Као што је неке од

својих ранијих, награђених остварења насловила необичним именима, попут *О чему мисле варвари док доручкују* (2008) или *Главни јунак је човјек који се заљубљује у несрећу* (2009) и *Размножавање домаћих животиња* (2018), те изабране и нове песме сабрала у збирци *Мјеста ђде поочиње све исјочетка* (2019), Тања Ступар Трифуновић одабрала је, сасвим легитимно, да роман о љубави именује туђим цитатом, поновљеним и пре почетка радње романа. Другу велику тему овог дела, бол, такође налазимо и пре него што у сам фабуларни ток крочимо, у цитираној реченици велике даме француске књижевности Маргерит Дирас: „А потом, видите, може се лагати о многим стварима, али не и о тој, о самој суштини бола.” Уједињујући оно о чему пише на наредних стотинак страница већ у наслову дела, могла је Тања Ступар Трифуновић да као име овог свог романа искористи и неку од својих реченица написаних у овом делу, попут „Тренуци међу нама титрају између чаролије и ужаса” – која је мене надахнула да крстим овај свој текст – и не би звучала ништа мање убедљиво него са овим одабраним, интригантним насловом.

Управо темперамент једне окончане љубави и парафинска рукавица бола, забележени на страницама овога романа у својој целости, проживљени накнадно и поново, у другом лицу, епистоларној форми, у сменама епског, лирског и драмског, у монолозима и дијалозима, савршено личе на забележен рад срца, које је, ипак и упркос свему, наставило да куца. Књижевно дело, које је тенденциозно компоновано тако да током првог читања пружа утисак смушености и неповезаности, послужило је да се један истински и интензиван емоционални однос пренесе из тока свести међу корице романа. Растрзаност између љубави и страсти, среће и бола, беса и очаја, околности и табуа, тајног и јавног за резултат даје један интиман каледоскоп у којем се мноштво слика прелама пред очима читалаца који, кроз драму протагонисткиња, и сами долазе до спознаје да „не треба превише мислити о повезаности приче. Она ће доћи сама од себе” и да „послије увијек нешто процвјета”.

Роман о љубави који љубав не глорификује него је представља онаквом каква заиста и јесте – „Љубави се разликују. Као и гузице. Али на свакој можеш сједити. И на малој и на великој” – показао је да се интимна веза два бића може показати у свим њеним врхунцима и понорима, од почетка до краја. Смене доминације и подређености саучесника у љубави коју стеге друштвених околности додатно онемогућавају, у свакодневним расправама које се допуњавају и потиру, не дају јасан одговор на питање да ли је овај однос био токсичан или лековит, али свакако сведоче проживљен бол, његову истинитост и потпуну искреност.

Ефектно изнијансирано хомоеротско и духовно у овом делу, са њега скидају било какав терет сензационализма који би оваква тема са собом у нашем друштву и окружењу могла да носи. Кроз глас једне приповедачице, испричано је, нема сумње, више судбина и прича. Не марећи за

пол и род, емотивни набој и интроспекција коју доноси овај роман створили су једну универзалну причу, у којој се преплело читаво мноштво малих светова и сукоба.

Протагонистике овог романа су различити карактери, у сваком смислу те речи. Различитог социјалног контекста, узраста, искуства, детаљно су израђене и кроз причу заокружене, те њихов однос није сведен на пуки експеримент до којег су довеле околности. Студенткиња драматургије и аматерска глумица у својим двадесетим, „сумрачна адолеценткиња” која воли да и у свој живот намерно унесе сцене из театра апсурда, авантурама разбија монотонију свакодневице. Са њом у вези покушава да стоји и опстоји библиотекарка у четрдесетим годинама живота, до тада неумитно усмерена ка монотонији као крајњој животной дестинацији. Узбуђења која се у њима јављају, немири који им претходе и следе, нису лажни и вештачки, али њихов ненадани спој осуђен је на пропаст, до које као да и саме, на своју штету, траже најболније пречице.

Констелација књижевних наслова, ликова, аутора и реминисценција разапета је између младе читатељке и, у књижевности барем, искусне библиотекарке. Наилазимо, читајући ову књигу, на Брехта и Бекета, Достојевског и Набокова, Рембоа и Јесењина, Лолиту и Хамберта. Упоршна места разговора, иницијалне каписле прво контакта, па затим и свађа и сукоба, налазе се како у истинском свету око њих, тако и у књижевним остварењима, из којих свака, примерено свом узрасту и положају, узима оно што сматра насušним. Млада драматуршкиња у настајању користи књижевност као мустру за стварност, по којој мора да се кроји и свакодневица, и у којој се од разних пабирака сачињава вечито незаокружен својеврстан фантом из библиотеке и са сцене, који никоме ни на секунду не да мира и додатно компликује већ преоптерећен свет око њих. Њено решење је бекство, несучавање и нада да ће негде другде бити боље. С друге стране стоји дуготрајан процес спајања фрагмената и пут ка жуђеној целини, реализован суочавањем прочитаног са доживљеним и на крају написаним. Кроз лик библиотекарке, као у делима Елене Феранте, приказано је суочавање жене са грубим светом око ње, у којем страх и стид бивају на крају побеђени. Кроз све ово, њихова љубав, спутавана од свих и свега, трчи маратонску трку са препрекама, физички неиздрживу а ментално презахтевну. У свему томе, у поплави емоција, кроз вишеструка сита просијавају како свакодневица, тако и прошла свршена времена. Недовршене приче добијају своје неочекиване завршетке, а од љубави преостаје само бол, и успомене, јер „једино за шта можеш рећи моје, то су успомене. Ништа друго се не може имати сасвим”. Родитељи и супружник, пријатељи и партнери, доласци, одласци и додире, појављују се и смењују у причи, понирући дубоко и далеко у подсвест, која напакон делује и одговара и на најкрупнија питања живота, немајући при томе

нимало милости, остављајући потмули бол и сузе да сведоче о свету као једном суштински неправедном месту.

Роман Тање Ступар Трифуновић *Ой̑како сам ку̑шила лабу̀да* доноси ванредно вешто испричану свевременску причу и, по свим мерилима, вредан је сваке читалачке и стручне пажње. Као други по реду – писци кажу, онај најтежи за написати – објављени роман ове књижевнице, он је етапа на једном, за сада, и више него обећавајућем путу, чији домети излазе ван оквира српског говорног подручја, на којем је, нема за то места сумњи, ово био најбољи роман написан у претходној календарској години. Узевши у обзир повољну рецепцију коју су побрала и досадашња дела ове ауторке ван граница наше литературе и језика, можемо само да са нестрпљењем чекамо преводе овог романа, његов књижевни живот на другим меридијанима и – зашто да не! – његово, надајмо се, што скорије, постављање на значајне велике сцене, или екранизацију код нас и у иностранству.

Др Срђан В. ОРСИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
srdjanorsic@gmail.com

ПРЕД УПИТОМ САВЕСТИ, У ДРАМИ КОЈА ТРАЈЕ

Анђелко Анушић, *С Хомером у олуји – ср̑ска кра̑јицка ѿе̑ирало̑ија II, III, IV*, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Ново Сарајево 2018

Европски кратки 20. век почео је 1914. године почетком *Велико̑ ра̑и̑а*, а завршио се 1989. године рушењем Берлинског зида. Европа је ушла у своју нову епоху на геостратешком плану поништавајући на многим тачкама и у многим сферама резултате два велика светска рата, уз истовремено преиспитивање својих темељних вредности и историјских искустава сопствене цивилизације.

Српски 20. век почео је балканским ратовима (1912–1913), а завршио се новим балканским ратовима (1991–1999), али за Србе, можда, тај фатални, узбудљиви и узнемирујући век и данас траје. (И данас гуши, савија и стеже.)

Када се подвлачи рачун историје који је то 20. столеће испоручило српском народу, имамо слику три велике историјске драме: драму југословенства, драму комунизма и драму брзе и радикалне модернизације српског народа.